

Vorm is leegte, leegte is vorm

Het Prajñāpāramitā Hartsōetra wordt beschouwd als de kern van de boeddhistische leer. Het wordt in boeddhistische gemeenschappen overal ter wereld dagelijks gereciteerd. De commentaren van Thich Nhat Hanh maken deel uit van de ononderbroken stroom van mondelinge overleveringen, die sedert Shakyamoeni Boeddha, 2500 jaar geleden, de basis van het boeddhisme vormen. De literatuur over de Prajñāpāramitā (hart of kern van het volmaakte inzicht) wordt al 2000 jaar bestudeerd en uitgelegd. Dit begon in India, waarna het zich uitbreidde naar China, Vietnam, Korea, Tibet, Japan en andere Mahayana-boeddhistische landen. 'Het boeddhisme is niet een, maar veel. Als het boeddhisme een land binnenkomt, krijgt dat land altijd een nieuwe vorm van boeddhisme.... De leer van het boeddhisme zal in dat land anders zijn dan in andere landen. Om boeddhisme te kunnen zijn, dient het boeddhisme zich aan te passen aan de psychologie en de cultuur van de maatschappij die het dient. Boeddhisme is een intelligente manier om van het leven te genieten' zegt Thày. Als Dharma-lezing in deze Klankschaal hebben we van hoofdstukken 2 en 9 van het boek 'Vorm is leegte, leegte is vorm' gebruik kunnen maken met toestemming van uitgeverij Asoka, die we daarvoor heel hartelijk danken.

Inter-zijn

Als je een dichter bent, zul je duidelijk zien dat er een wolk drijft in dit vel papier. Zonder wolk komt er geen regen, zonder regen kunnen de bomen niet groeien, zonder bomen kunnen we geen papier maken. De wolk is van wezenlijk belang voor het bestaan van papier. Is de wolk er niet, dan kan het vel papier hier ook niet zijn. Dus kunnen we zeggen dat de wolken het papier inter-zijn. 'Inter-zijn' is een woord dat nog niet in het woordenboek te vinden is, maar als we het voorvoegsel 'inter' combineren met het werkwoord 'zijn', hebben we een nieuw werkwoord: inter-zijn. Zonder wolk kunnen we geen papier hebben, dus kunnen we zeggen dat de wolken het vel papier inter-zijn.



Als we nog beter naar dit vel papier kijken, kunnen we ook de zon erin zien schijnen. Als er geen zonneschijn is, kan het bos niet groeien. Eigenlijk kan er niets groeien. Ook wij kunnen niet groeien zonder zonneschijn. En zodoende weten we dat er zonneschijn in dit vel papier zit. En als we verder kijken, kunnen we de houthakker zien, die de boom heeft geveld en naar de fabriek heeft gebracht om er papier van te laten maken. En we zien ook de tarwe. We weten dat de houthakker niet kan leven zonder zijn dagelijks brood en daarom zit de tarwe, die zijn brood werd, ook in dit vel papier. En de vader en de moeder van de houthakker zitten er ook in. Als we op deze manier kijken, zien we dat dit vel papier niet zonder al deze dingen kan bestaan.

Kijken we nog dieper, dan zien we dat we er zelf ook in zitten. Dit is niet moeilijk te vatten, omdat, als wij naar een vel papier kijken, het vel papier deel van onze waarneming is. Jouw geest zit hierin en de mijne ook. Dus kunnen we zeggen dat alles in dit vel papier zit. Je kunt niets aanwijzen dat er niet in zit - tijd, ruimte, de aarde, de regen, de mineralen in de grond, de zonneschijn, de wolk, de rivier, de hitte. Alles co-existeert met dit vel papier. Daarom denk ik dat het woord inter-zijn in het woordenboek zou moeten worden opgenomen. 'Zijn' betekent inter-zijn. Zijn kun je niet zomaar in je eentje. Je moet wel inter-zijn met alle andere dingen. Dit vel papier is er, omdat al het andere er is.

Stel dat we proberen één van deze elementen te herleiden tot zijn oorsprong. Stel dat we de zonneschijn herleiden tot de zon. Denk je dat dit vel papier dan nog mogelijk is? Nee, zonder zonneschijn kan er niets zijn. En als we de houthakker herleiden tot zijn moeder, hebben we ook geen vel papier. Het is een feit dat dit vel papier louter en alleen bestaat uit 'niet-papier-elementen'. Als we deze niet-papier-elementen terugvoeren tot hun oorsprong, kan er helemaal geen papier bestaan. Zonder 'niet-papier-elementen', zoals geest, houthakker, zonneschijn enzovoort, zal er geen papier zijn. Hoe dun het velletje papier ook is, het hele universum zit erin.

Maar het Hartsōetra schijnt het tegenovergestelde te vertellen.

Listen Sariputra:
form is emptiness
and emptiness is form.
Form does not differ
from emptiness and
emptiness does not
differ from form. The
same is true with
feelings, perceptions,
mental formations
and consciousness.

Gelukkige voortzetting

'Luister, Shariputra, alle dharma's
worden gekenmerkt door leegte;
zij ontstaan noch vergaan.'

Dharma's betekent hier verschijnselen. Een menselijk wezen is een dharma. Een boom is een dharma. Een wolk is een dharma. De zonneschijn is een dharma. Alles wat kan worden benoemd, is een dharma. Dus als we zeggen: 'Alle dharma's worden gekenmerkt door leegte', bedoelen we dat leegte de eigen aard is van alle dingen. En daarom kan alles bestaan. Er schuilt veel vreugde in deze bewering. Het betekent dat er niets geboren kan worden en niets kan sterven. Avalokita heeft iets heel belangrijks gezegd.

Iedere dag van ons leven zien we geboorte en zien we dood. Als iemand wordt geboren, wordt voor hem een geboorteakte opgesteld. Nadat iemand is gestorven, wordt, voordat hij kan worden begraven, een doodsakte opgemaakt. Deze aktes bevestigen het bestaan van geboorte en dood. Maar Avalokita zei: 'Nee, er is geen geboorte en dood.' We moeten dit diepgaander bekijken om te zien of zijn bewering klopt.

Op welke datum ben je geboren, wat is je geboortedatum? Bestond je al vóór die datum? Was je er al voor je geboorte? Laat ik je helpen. Geboren worden betekent dat je van niets iets wordt. Dus mijn vraag is: was je er al voordat je werd geboren?

Stel dat een kip op het punt staat een ei te leggen. Denk je dat het ei al bestaat vóórdat het gelegd wordt? Ja, natuurlijk. Het zat van binnen. Jij zat ook van binnen, voordat je werd geboren - binnen in je moeder. Het feit ligt er dat iets dat al bestaat, niet hoeft te worden geboren. Geboren worden betekent van niets iets worden. Als je al iets bent, wat heb je er dan aan om geboren te worden?

Dus is je zogenaamde verjaardag in werkelijkheid je voortzettingsdag. Als je de volgende keer een verjaardag viert, kun je zeggen: 'Van harte gefeliciteerd met je voortzettingsdag.' Ik denk dat er een betere bepaling mogelijk is van de dag waarop we geboren werden. Als we negen maanden teruggaan naar de dag van de bevruchting, dan hebben we al een betere datum voor onze geboorteakte. In China en ook in Vietnam wordt bij je geboorte gezegd dat je één jaar oud bent. Dus wij zeggen dat we beginnen te zijn op het moment van bevruchting in de moederschoot en we schrijven die datum in de geboorteakte.

Maar de vraag blijft: Bestond je vóór die datum ook al, of niet? Als je zegt: 'Ja', denk ik dat je gelijk hebt. Voor de bevruchting was je er ook al, misschien half in je vader, half in je moeder. We kunnen namelijk nooit uit niets iets worden. Kun je iets noemen dat ooit niets was? Een wolk? Denk je dat een wolk kan worden geboren uit niets? Voordat hij een wolk was, was hij water, misschien stromend als een rivier. Het was niet niets. Ben je het daar mee eens?

De geboorte van iets, wat dan ook, kunnen we ons niet voorstellen. Er is alleen maar een voortzetting. Als je nog verder kijkt, zul je zien dat je niet alleen bestaat in je vader en in je moeder, maar ook in je grootouders en in je overgrootouders. Als ik nog dieper kijk, zie ik dat ik in een vroeger leven een wolk was. Dit is geen dichtkunst, dit is wetenschap. Waarom zeg ik dat ik in een vroeger leven een wolk was? Omdat ik nog steeds een wolk ben. Zonder de wolk kan ik niet bestaan. Ik ben op dit moment de wolk, de rivier en de lucht, dus weet ik dat ik in het verleden ook een wolk, een rivier en de lucht ben geweest. En ik was een rots. Ik was de mineralen in het water. Dit is geen kwestie van geloof in reïncarnatie. Dit is de geschiedenis van het leven op aarde. We zijn gas, zonneschijn, water, schimmels en planten geweest. We zijn eencellige wezens geweest. Boeddha zei dat hij in een van zijn vroegere levens een boom was geweest. Hij was een vis. Hij was een hert. Dit is geen kwestie van bijgeloof. Ieder van ons is een wolk, een hert, een vogel, een vis geweest, niet alleen in vroegere levens, maar nog steeds.

Dit slaat niet alleen op geboren worden. Niets kan worden geboren, maar er kan ook niets doodgaan. Dit heeft Avalokita gezegd. Denk je dat een wolk dood kan gaan? Doodgaan betekent dat je van iets niets wordt. Denk je dat we van iets een niets kunnen maken? Laten we terugkeren tot ons vel papier. We hebben misschien de illusie dat we het kunnen vernietigen door er een vlammetje bij te houden en het te verbranden. Maar als we een vel papier verbranden, zal een deel ervan rook worden en als rook opstijgen en blijven bestaan. De hitte die veroorzaakt wordt door het brandende papier komt in de kosmos en doordringt andere dingen, omdat de hitte het volgende leven van het papier is. De gevormde as wordt deel van de aarde en het vel papier wordt in zijn of haar nieuwe leven misschien tegelijkertijd een wolk en een roos. We moeten heel zorgvuldig en oplettend zijn om ons te realiseren dat dit vel papier nooit is geboren en nooit dood zal gaan. Het kan een andere gedaante aannemen, maar we zijn niet in staat een vel papier om te vormen tot niets.

Zo zijn alle dingen, ook jij en ik. We zijn niet onderworpen aan geboorte en dood. Een zenmeester kan een leerling een onderwerp van meditatie geven zoals: 'Hoe zag je gezicht eruit, voordat je ouders werden geboren?' Dit is een uitnodiging om op reis te gaan en jezelf te ontdekken. Als je het goed doet, kun je je vorige levens en je toekomstige levens zien. Vergeet alsjeblieft niet dat we het niet over filosofie hebben; we praten over de werkelijkheid. Kijk naar je hand en vraag jezelf: 'Hoelang bestaat mijn hand al?' Als ik mijn hand goed bekijk, kan ik zien dat hij al heel lang bestaat, meer dan 300.000 jaar. Ik zie er vele generaties voorouders in, niet alleen in het verleden, maar ook nu, op dit moment, nog levend. Ik ben alleen maar de voortzetting. Ik ben niet één keer doodgegaan. Als ik ook maar één keer gestorven was, hoe zou mijn hand hier dan kunnen zijn?

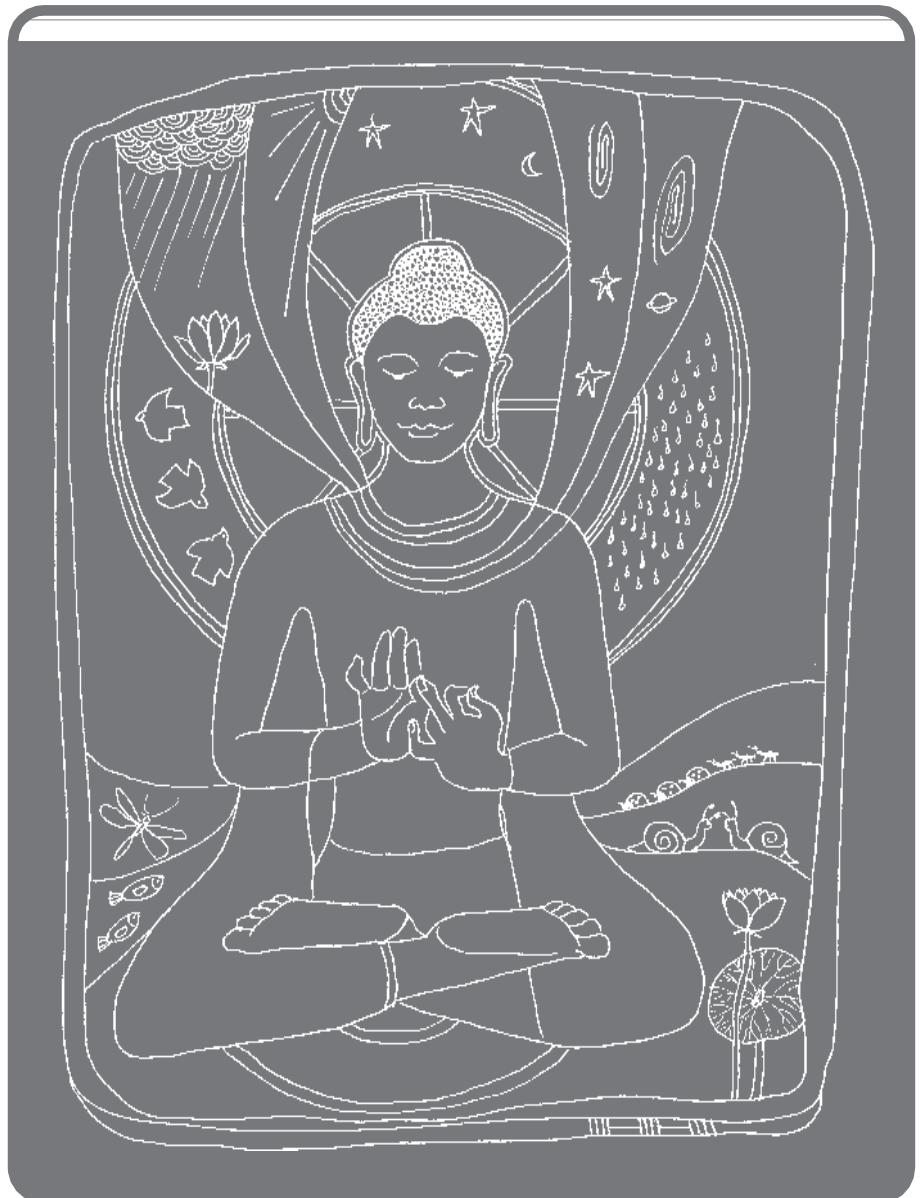
De Franse wetenschapper Lavoisier heeft gezegd: 'Niets wordt geschapen en niets wordt vernietigd.' Dit is precies water in het Hartsoetra staat. Zelfs de beste natuurkundige is thans niet in staat iets dat zo klein is als een stofje of een elektron tot niets te reduceren. Een vorm van energie kan alleen maar een andere vorm van energie worden. Iets kan nooit niets worden, een stofje inbegrepen.

Gewoonlijk zeggen we dat mensen uit stof zijn gekomen en tot stof zullen wederkeren en dat klinkt niet echt opwekkend. We willen niet tot stof wederkeren. We maken het onderscheid dat mensen erg waardevol zijn en dat stof helemaal geen waarde heeft. Maar wetenschappers weten nog niet eens wat een stofje is! Het is nog steeds een raadsel. Stel je een atoom uit een stofdeeltje voor met elektronen die met een snelheid van 290.000 km per seconde rond een kern vliegen. Dat is zeer indrukwekkend. Terugkeren tot een stofdeeltje is een opwindend avontuur! Soms hebben we de indruk dat we weten wat een stofdeeltje is. We hebben zelfs de pretentie dat we een menselijk wezen begrijpen, een menselijk wezen van wie we zeggen dat hij tot stof wederkeert. Omdat we met iemand 20 of 30 jaar samenleven, hebben we de indruk dat we alles over hem of haar weten. Dus denken we aan andere dingen als we naast die persoon in de auto zitten. We zijn niet meer in hem of haargeïnteresseerd. Wat een arrogantie! De persoon die naast ons zit, is werkelijk een mysterie! We hebben alleen de indruk dat we hem of haar kennen, maar we weten nog niets. Als we met de ogen van Avalokita kijken, zullen we zien dat zelfs een haar van die persoon het hele universum is. Een haar van zijn of haar hoofd kan toegang verschaffen tot de ultieme werkelijkheid. Een stofdeeltje kan het Koninkrijk der Hemelen zijn of het Zuivere Land. Als je ziet dat jij, het stofdeeltje en alle andere dingen inter-zijn, zul je inzien dat dit waar is. We moeten bescheiden zijn. 'Zeggen dat je niets weet, is het begin van wijsheid', luidt een Chinees spreekwoord.

Op een herfstdag zat ik in een park, verdiept in de contemplatie van een heel klein maar prachtig, hartvormig blad. Het was bijna rood van kleur en hing nog net aan een tak, bijna klaar om naar beneden te vallen. Ik bleef er een hele tijd staan en stelde het blad veel vragen. Ik ontdekte dat het blad de moeder van de boom was

geweest. Meestal denken we dat de boom de moeder is van de bladeren en dat de bladeren alleen maar de kinderen zijn, maar toen ik naar het blad keek, zag ik dat het blad ook een moeder is van de boom. Het sap dat de wortels opnemen is slechts water en mineralen en niet goed genoeg om de boom te voeden. De boom voert het sap verder naar de bladeren. En de bladeren nemen de verantwoordelijkheid op zich dit ruwe sap om te vormen tot fijnbewerkt sap en sturen het met behulp van zon en gas terug om de boom te voeden. Daarom zijn de bladeren ook de moeder van de boom. En omdat het blad verbonden is met de boom via de stam is het makkelijk in te zien dat ze communiceren.

Wij hebben geen stam meer die ons met onze moeder verbindt, maar toen we nog in haar buik waren, hadden we een heel grote stam, een navelstreng. De zuurstof en de voeding die we nodig hadden, kwamen door die stam naar ons toe. Jammer genoeg werd die stam op de dag die we onze geboortedag noemen, doorgesneden en kregen we de illusie dat we onafhankelijk zijn. Dat is een vergissing.



De Prajñāparamitā

Hartsoetra

De kern van de bevrijdende wijsheid

muziek: Bert Evens

De Bo-dhi-sat-va A-va-lo-ki-ta, zich be-we-gend in de die-pe stroom
 van de Be-vrij-den-de Wijs-héid, scheen licht op de vijf skan-da's en zag in dat ze
 leeg zijn. De-ze door-gron-ding ver-los-te hem van al het lij-den
 (Bel) Luis-ter Sha-ri-put-ra: vorm is leeg-te en leeg-te is vorm.
 Vorm is niet an-ders dan leeg-te, leeg-te is niet an-ders dan vorm. Zo is het
 ook met ge-voe-lens, waar-ne-ming-en, men-ta-le vor-ming-en en be-wust-zijn. (Bel)
 Luis-ter Sha-ri-put-ra: al-le ver-schijn-se-len zijn van na-tu-re leeg. Zij ont-
 staan noch ver-gaan, zijn rein noch on-rein en nemen toe noch af. Daar-om is er in
 leeg-te geen vorm, geen ge-voel, geen waar-ne-ming, geen men-ta-le vor-ming en geen be-wust-
 zijn. Geen oog, oor, neus, tong, li-chaam noch geest. Geen vorm, klank, kleur, smaak, tast, noch object
 van de geest. Geen werelden van e-le-men-ten (van oog- tot geest-be-wust-zijn), geen we-der-
 zijds af-hankelijke oor-spron-gen en geen ein-de daar-van (van on-we-tend-heid tot dood en ver-val).

Geen lij - den, geen oor - zaak van lij - den, geen ein - de aan lij - den en geen
 pad. Geen wijs - heid en niets te ver - wezen - iijken. (Bel) Om - dat er niets te ver - we - zen - lij - ken is,
 on - der - vin - den de Bo - dhi - sat - va's, ver - an - kerd in de Be - vrij - den - de Wijs -
 heid geen be - lemme - ringen in hun geest. Vrij van be - lem - me - rin - gen, ken - nen zij geen angst,
 be - vrij - den zich voor - goed van al - le il - lu - sies en re - a - li - se - ren vol - maakt Nir -
 va - na. Dank - zij de - ze Be - vrij - den - de Wijs - heid er - va - ren de Boed - dha's van ver - le -
 den, he - den en de toe - komst de hoog - ste, wa - re en vol - maak - te ver - lich - ting. (Bel)
 Daar - om is de Be - vrij - den - de Wijs - heid, de ul - tie - me man - tra, de on - ge - e - ve - naar - de
 man - tra, de on - om - sto - te - lij - ke waar - heid die al het leed ver - nie - tigt. La -
 ten we haar ver - kon - di - gen: ge - gaan, ge - gaan, o - ver - ge - gaan, vol - le - dig o - ver - ge -
 gaan, ont - waakt, ont - waakt! Ga - te Ga - te pa - ra - ga - te pa - ra - sam - ga - te bo - dhi swa - ha
 Ga - te ga - te pa - ra - ga - te pa - ra - sam - ga - te bo - dhi swa - ha. (Bel 2x)

We blijven nog een lange tijd steunen op onze moeder en we hebben nog meer moeders. De aarde is onze moeder. We hebben vele stammen die ons verbinden met onze moeder aarde. Er is een stam die ons verbindt met de wolk. Als er geen wolk is, is er geen water voor ons om te drinken. We bestaan voor meer dan 70 procent uit water en de stam tussen de wolk en ons bestaat werkelijk. Dat is ook het geval met de rivier, het bos, de houthakker en de boer. Er zijn honderdduizenden stammen die ons met alles in de kosmos verbinden en daarom kunnen wij bestaan. Zie je de verbinding tussen jou en mij? Als jij er niet bent, ben ik niet hier. Dat is zeker. Als je het nog niet ziet, kijk dan dieper en ik ben zeker dat je het zult zien. Zoals ik al zei: dit is geen filosofie. Je moet echt kijken.

Ik vroeg het blad of het bang was omdat het herfst was en de andere bladen vielen. Het blad vertelde me: 'Nee. De hele lente en zomer was ik volop in leven. Ik werkte hard en hielp de boom te voeden en veel van mij zit in de boom. Zeg alsjeblieft niet dat ik alleen maar deze vorm ben. De vorm van een blad is maar een heel klein deel van mij. Ik ben de hele boom. Ik weet dat ik al in de boom zit en als ik terugga naar de bodem ga ik door met de boom te voeden. Daarom maak ik me geen zorgen. Als ik deze tak verlaat en naar de grond dwarrel, zal ik naar de boom zwaaien en hem zeggen: 'Ik zie je gauw weer terug'.

Plotseling zag ik een wijsheid die veel op de wijsheid van het Hartsoetra leek. Je moet het leven zien. Je zou niet moeten zeggen, het leven van het blad, maar het leven in het blad, het leven in de boom. Mijn leven is alleen maar Leven en je kunt het in mij zien en in de boom. Die dag waaide het en na een tijdje zag ik dat het blad van de tak viel en naar beneden dwarrelde, vrolijk dansend omdat het al zwevend zichzelf al in de boom zag. Het was heel gelukkig. Ik boog mijn hoofd en wist dat we veel moeten leren van het blad, omdat het niet bang was - het wist dat niets kan worden geboren en niets kan sterven.

De wolk aan de hemel zal ook niet bang zijn. Als zijn tijd komt, wordt de wolk regen. Het is leuk om regen te worden, naar beneden te vallen, te zingen en deel te worden van de Mississippi of de Amazone of de Mekong of om op groenten te vallen en later deel te worden van een menselijk wezen. Het is een zeer opwindend avontuur. De wolk weet dat hij, als hij op aarde valt, misschien deel wordt van de oceaan. Dus is de wolk niet bang. Alleen mensen zijn bang.

Een golf in de oceaan heeft een begin en een eind, een geboorte en een dood. Maar Avalokita vertelt ons dat de golf leeg is. De golf is vol water maar is leeg van een afzonderlijk zelf. Een golf is een vorm die mogelijk is gemaakt door het bestaan van wind en water. Als de golf zijn vorm ziet met een begin en een eind, zal hij bang zijn voor geboorte en dood. Maar als de golf ziet dat hij water is, zichzelf vereenzelvigt met het water, zal hij uitstijgen boven

geboorte en dood. Iedere golf wordt geboren en gaat sterven, maar het water is vrij van geboorte en dood.

Toen ik een kind was, speelde ik vaak met een caleidoscoop. Met een paar stukjes glas in een buis, die ik een beetje draaide, zag ik veel prachtige dingen. Iedere keer als ik mijn vingers een beetje bewoog, verdween het ene plaatje en verscheen het volgende. Ik huilde niet omdat het eerste plaatje verdween, omdat ik er zeker van was dat niets verloren ging. Er volgde altijd een ander mooi plaatje. Als je de golf bent en je wordt één met het water, naar de wereld kijkend met de ogen van water, dan ben je niet bang om op en neer te gaan, op en neer. Maar neem alsjeblieft geen genoegen met gespeculeer en neem mijn woorden niet voor waar aan. Je moet er zelf in gaan, het beproeven en er één mee worden. Dat kan gebeuren met behulp van meditatie, niet alleen in de meditatie ruimte, maar tijdens je dagelijks leven. Terwijl je eten kookt, terwijl je je huis schoonmaakt, terwijl je een wandeling maakt, kun je naar de dingen kijken en ze proberen te zien in het licht van leegte. Leegte is een optimistisch woord; het is helemaal niet pessimistisch. Toen Avalokita in zijn diepe meditatie over volmaakt inzicht in staat was de aard van leegte te zien, oversteeg hij plotseling alle vrees en pijn. Ik heb mensen heel vredig met een glimlach zien sterven, omdat zij zagen dat geboorte en dood slechts golven zijn aan de oppervlakte van de oceaan, alleen maar het schouwspel in de caleidoscoop.

Je ziet, er zijn veel lessen te trekken uit de wolk, het water, de golf, het blad en de caleidoscoop. Uit alle andere dingen in de kosmos ook. Als je zorgvuldig en diep genoeg ergens naar kijkt, ontdek je het mysterie van inter-zijn en als je dit eenmaal gezien hebt, ben je niet meer bang - bang voor geboren worden, bang voor doodgaan. Geboorte en dood zijn slechts ideeën in onze geest en deze ideeën kun je niet toepassen op de werkelijkheid. Het is net als het idee over boven en onder. We voelen ons zeker dat onze hand, wanneer we hem opsteken, boven is, en dat hij, wanneer we naar de andere kant wijzen, beneden is. De hemel is boven en de hel is beneden. Maar de mensen aan de andere kant van onze planeet kunnen niet anders dan het hiermee oneens zijn, omdat het idee van onder en boven niet toe te passen is op de kosmos, net zomin als het idee van geboorte en dood.

Dus kijk alsjeblieft terug en je zult zien dat je hier altijd al was. Laten we samen kijken en doordringen in het leven van het blad, zodat we één worden met het blad. Laten we de wolk of de golf doordringen en er één mee worden, zodat we onze eigen natuur in het water zien en bevrijd worden van onze angst. Als we heel diep kijken, zullen we geboorte en dood overstijgen.

Morgen zal ik er nog steeds zijn. Maar je moet goed opletten me te zien. Ik zal een bloem zijn of een blad. Ik zal in deze vormen zijn en ik zal je groeten. Als je oplettend genoeg bent, zul je me herkennen en misschien groet je mij terug. Ik zal erg gelukkig zijn. ☒